

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE
PROVOZNĚ EKONOMICKÁ FAKULTA

TEZE K DIPLOMOVÉ PRÁCI

Téma diplomové práce:

**Statistická analýza vývoje a metod sledování nezaměstnanosti
v ČR a zemích EU**

Autor diplomové práce: Krbcová Kateřina

Vedoucí diplomové práce: Doc. Ing. Libuše Svatošová, CSc.

2003

©

1. Úvod

Téma DP je v současné době velmi aktuální. Aktuálnost DP je spojena se snahou České republiky vstoupit do Evropské unie. Pro vstup do EU musíme splnit řadu podmínek. Jednou z nich je i požadavek na snížení míry nezaměstnanosti.

Cílem mé práce bylo provést zhodnocení nezaměstnanosti především za roky 2001 a 2002. V těchto dvou letech jsem se zaměřila na zhodnocení vývoje nezaměstnanosti z hlediska počtu evidovaných uchazečů o práci, počtu nezaměstnaných žen, míry nezaměstnanosti, počtu evidovaných občanů SR, kteří zde pracují a nakonec posouzení aktivní politiky zaměstnanosti. Po celkovém zhodnocení jsem se rozhodla provést analýzu vybraných časových řad. První časová řada se týkala vývoje počtu evidovaných uchazečů o práci a druhá časová řada byla zaměřena na vývoj počtu volných pracovních míst. Po zhodnocení vývoje těchto časových řad jsem postoupila do další fáze, a to na stanovení prognózy do budoucna. Po základním zhodnocení souboru tzn. zda je vhodný pro analýzu, jsem provedla samotnou volbu nejvhodnějších modelů pomocí statistického programového balíku SAS. Poté následovalo celkové posouzení budoucího vývoje. Analýza nezaměstnanosti se týkala nejen situace v ČR, ale i v Evropské unii. Svou pozornost jsem zaměřila především na zhodnocení vývoje míry nezaměstnanosti, vývoje počtu nezaměstnaných celkem a počtu nezaměstnaných žen, a to jak v jednotlivých zemích EU, tak i v celé EU-15. Mou snahou bylo zhodnotit jak odlišnosti, tak i společné rysy ve vývoji.

2. Současný a budoucí vývoj na trhu práce v ČR a v zemích EU

Vývoj míry nezaměstnanosti je v posledních dvou letech charakteristický sezónními výkyvy.

Důvody sezónních výkyvů jsou zpravidla následující:

- 1) absolventi škol v červnu končí školu a nastupují do pracovního procesu, a proto se počet nezaměstnaných v období červenec – září zvýší.
- 2) trend sezónních prací. Řada zaměstnavatelů uzavírá se svými zaměstnanci pracovní smlouvy na dobu určitou. Příkladem mohou být učitelé na ZŠ, kteří se v červenci – srpnu stávají nezaměstnanými. Jejich zaměstnavatel s nimi znovu uzavře smlouvu vždy až počátkem září. Dalším příkladem jsou dělníci na stavbách. Na ÚP jsou evidováni jako nezaměstnaní vždy v zimním období listopad – únor.

Velkým problémem je umisťování uchazečů o práci s nižším stupněm vzdělání. Tento problém se v ČR objevuje již delší dobu. Vláda se snaží proti tomuto trendu bojovat, a to vytvářením dočasných pracovních míst, poskytováním rekvalifikací aj.

Když porovnáme vývoj nezaměstnanosti v ČR s EU, můžeme nalézt řadu podobných charakteristik. I EU se např. potýká s problémem umisťování uchazečů s nižším stupněm vzdělání. Celosvětovým problémem číslo jedna je dlouhodobá nezaměstnanost. Rostoucí dlouhodobá nezaměstnanost je znakem strukturálního charakteru nezaměstnanosti a logický důsledek probíhající restrukturalizace ekonomiky. V posledním kvartálu roku 2001 tvořil v ČR podíl dlouhodobě nezaměstnaných na jejich celkovém počtu 37 % ve srovnání s 20,2 % v době před pěti lety. V EU byl tento podíl koncem minulého století o něco větší a dosahoval 45 %.

V boji proti dlouhodobé nezaměstnanosti mají členské země za úkol:

1. zajistit, aby každému absolventu či mladistvému byla nabídnuta před uplynutím šesti měsíců nezaměstnanosti nová příležitost ve formě např. rekvalifikace, pracovní praxe, pracovního místa atd.
2. zajistit, aby stejná příležitost byla nabídnuta každé nezaměstnané dospělé osobě před uplynutím dvanáctého měsíce její nezaměstnanosti.
3. nutnost modernizovat činnosti služeb zaměstnanosti
4. kombinovat opatření ke zlepšení zaměstnanosti s opatřením na snížení počtu dlouhodobě nezaměstnaných osob a trvalou podporou jejich opětovného zařazení na trh práce.

V ČR je rovněž velkým problémem regionální rozdílnost v míře nezaměstnanosti. Tento rys je společný i pro členské státy EU. Velké rozdíly je možno v této oblasti zaznamenat např. v Itálii nebo Belgii.

Čím se naopak liší vývoj v ČR od EU jsou počty zaměstnaných žen. ČR svými opatřeními zatím nedosáhla svého cíle. V průběhu šesti let dochází v ČR k neustálému nárůstu počtu nezaměstnaných žen. Naopak v členských státech EU je tento trend opačný.

Kromě zhodnocení vývoje v ČR jsem se také zaměřila na analýzu zvolených časových řad. První časovou řadou byl vývoj počtu evidovaných uchazečů o práci a druhou vývoj volných pracovních míst.

V průběhu let 1997 – 2002 došlo k průměrnému měsíčnímu přírůstku 1,33 %. Vzhledem k tomuto vývoji by bylo vhodné očekávat určitý nárůst počtu volných pracovních míst působením státní politiky zaměstnanosti. Stát se však v tomto období zaměřil především na PPZ a k očekávanému nárůstu počtu volných pracovních míst nedošlo. U časové řady volných pracovních míst činil průměrný měsíční úbytek - 2,23 %. Na základě těchto údajů můžeme předpokládat, že se pokles počtu evidovaných uchazečů o práci nedá očekávat.

Kromě zhodnocení časových řad jsem se rozhodla provést predikci jejich vývoje. Za nejvhodnější model u počtu evidovaných uchazečů jsem zvolila Forecast Combination (of 8 models) a u počtu volných pracovních míst Double (Brown) Exponential Smoothing. Model první časové řady předpokládal i v budoucnosti nárůst počtu nezaměstnaných. Tento model v porovnání s ostatními modely vykazoval největší nárůst a to až na 734 919 osob. Oproti lednu 1997 by se tak jednalo o 4 násobný nárůst. Model, jenž byl zvolený pro počty VPM, předpokládá opačný vývoj (tedy pokles). V tomto případě lze očekávat pokles až na úroveň 14 280 volných pracovních míst. V porovnání s údaji o počtu nezaměstnaných je patrná jistá disproporce.

Vzhledem k tomu, že ekonomika ČR se v současné době nachází v období recese, je možné předpokládat, že se současný vývoj (tedy pokles počtu VPM a růst počtu evidovaných uchazečů o práci) nezastaví.

3. Závěr

Podle mého názoru, by se vláda měla zaměřit především na podporování APZ, neboť v současné době vynakládá vysoké výdaje na sociální podporu. APZ se tomuto nadměrnému vydávání neefektivních peněz brání a to snahou o tvorbu nových pracovních míst, poskytováním možnosti rekvalifikace či poskytováním příspěvků zaměstnavatelům při zaměstnání uchazečů o zaměstnání. APZ se nesnaží snižovat nezaměstnanost, ale předcházet jí, což je v současné době velice důležité. V reakci na prudký nárůst nezaměstnanosti se koncem devadesátých let výdaje na aktivní opatření na trhu práce zvýšily. Vzhledem

k neustálému nárůstu počtu nezaměstnaných a poklesu VPM to však není stále dostačující opatření. V roce 2000 se přibližně 20 % osob hledajících zaměstnání podílelo na aktivních opatřeních na trhu práce. Sledování těchto osob prokázalo, že většina z nich práci našla.

V zájmu snižování nezaměstnanosti se naše vláda rozhodla přijmout opatření, která by tyto cíle podpořila. MPSV začalo realizovat různé typy tzv. "sledovacích studií" (různých šetření) s cílem zlepšení systému vyhodnocování efektivnosti vynaložených nákladů a dopadu používaných aktivních opatření na trh práce, včetně měření poměrného úspěchu různých typů aktivní politiky zaměstnanosti mezi sebou. MPSV bude nadále realizovat programy zaměřené na uchazeče ohrožené dlouhodobou nezaměstnaností, a to „Program příležitosti“, který je určen mladým uchazečům a „Nový start“, jenž je zaměřen na dospělé. MPSV ve spolupráci s úřady práce bude zavádět, podle finančních a personálních možností, širší využití krátkých kursů motivačního charakteru a změny profesní orientace pro uchazeče do 25 let v období 5 až 6 měsíců jejich nezaměstnanosti, resp. pro dospělé uchazeče nad 25 let v období 10 až 12 měsíců jejich nezaměstnanosti. Pro dlouhodobě nezaměstnané uchazeče (tj. déle než 12 měsíců) budou zaváděna opatření, na jejichž základě budou posouzeny možnosti a schopnosti uchazečů a stanoveny konkrétní formy podpory k získání zaměstnání. Cílem je rozšířit škálu dostupných intervencí pro jednotlivé cílové skupiny uchazečů v různých stádiích nezaměstnanosti atd.

Na závěr lze říci, že klíčovými problémy trhu práce jsou růst dlouhodobé nezaměstnanosti a růst nezaměstnanosti mladých lidí. Je tedy důležité, aby se MPSV a ÚP zaměřily především na tyto skupiny a to prostřednictvím APZ. Zároveň se snažily zefektivnit její chod. Je nutné také pokračovat ve zvyšování motivace lidí k přijetí a udržení zaměstnání, aby na tom byli lépe, když pracují, než když pobírají sociální dávky. Rozdíl mezi příjmy osob, které nejsou ekonomicky aktivní, a osobami zapojenými do pracovního procesu však není příliš velký, poskytuje pouze malý stimul pro nezaměstnané, aby si začali hledat zaměstnání. Zvýšení minimální mzdy v uplynulých dvou letech však jistě zlepšení pro osoby s nejnižšími příjmy přineslo.

4. Použitá literatura

1. BRDEK, Miroslav – JÍROVÁ, Hana. *Sociální politika v zemích EU a ČR*. 1. vyd. Praha: Codex Bohemia, 1998. 392 s. ISBN 80-85963-71-X.
2. *Evropská politika zaměstnanosti a sociální politika: Politika pro občany*. 1. vyd. Praha: MPSV ČR, 2002. 48 s. ISBN 80-86552-06-3.
3. *Eurostat yearbook 2002, the statistical guide to Europe, data 1990 – 2000*. 7. vyd. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2002. ISBN 92-894-1750-1
4. GROFÍK, Rudolf – kolektiv. *Štatistika*. 1. vyd. Bratislava: Príroda, 1987. 519 s.
5. HALÁSKOVÁ, Renata. *Trh práce a politika zaměstnanosti*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2001. 93 s. ISBN 80-7042-595-4.
6. HORALÍKOVÁ, M. a kolektiv. *Personální řízení*. 4. vyd. Praha: ČZU, 2000. 254 s. ISBN 80-214-0646-7
7. KÁBA, Bohumil – NEŠETŘILOVÁ, Helena. *Matematická statistika I*. 1. vyd. Praha: SPN, 1980. 203 s. Skriptum.
8. MACH, J., HAVRÁNEK, J., BURIANOVÁ, J., SOUKUP, A. *Obecná ekonomie I. Mikroekonomie*. Praha: ČZU, 1999.
9. MACH, J. *Obecná ekonomie II. Makroekonomie*. Praha: ČZU, 1999.
10. Materiály poskytnuty pracovníky MPSV ČR – Statistický odbor
11. *Opatření na trhu práce a veřejné služby zaměstnanosti*. 1. vyd. Praha: JAN, 2001. 402 s. ISBN 80-85529-95-5.
12. PAJAS, Petr – ROSSITER, Tony. *O Evropské unii*. Praha: MZV ČR, 2000. 179 s. ISBN 80-86345-04-1.
13. PROJISOVÁ, Ivana – PROCHÁZKOVÁ, Eva – PTÁČNÍKOVÁ, Naděžda. *Aktivní politika zaměstnanosti v České republice 1992 – 1999*. 2. vyd. Praha: MPSV ČR, 2000. 183 s. ISBN 80-85529-89-0.
14. *Statistická ročenka trhu práce v ČR 1997*. Praha: MPSV ČR – Správa služeb zaměstnanosti, 1998.
15. *Statistická ročenka trhu práce v ČR 1998*. Praha: MPSV ČR – Správa služeb zaměstnanosti, 1999. ISBN 80-85529-54-8.
16. *Statistická ročenka trhu práce v ČR 1999*. Praha: MPSV ČR – Správa služeb zaměstnanosti, 2000. ISBN 80-85529-72-6.

17. *Statistická ročenka trhu práce v ČR 2000*. Praha: MPSV ČR – Správa služeb zaměstnanosti, 2001. ISBN 80-85529-94-7.
18. *Statistická ročenka trhu práce v ČR 2001*. Praha: MPSV ČR – Správa služeb zaměstnanosti, 2002. ISBN 80-86552-22-5.
19. *Statistická ročenka ČR 2001*. 1. vyd. Praha: ČSÚ, 2000. 760 s. ISBN 80-7223-343-2
20. *Úloha politiky zaměstnanosti při motivaci zaměstnavatelů zaměstnávat uchazeče obtížně umísitelné na trhu práce*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 1999. 59 s. 16
21. *Výsledky politiky zaměstnanosti v letech 1998 – 2001*. 1. vyd. Praha: JAN, 2002. 20 s. ISBN 80-86552-27-6.
22. WINKLWE, J., WILDMANNOVÁ, M. *Evropská unie – Evropské pracovní trhy a průmyslové vztahy*. Praha: Computer Press a.s.
23. *Zákon ČNR č. 9/1991Sb*
24. <http://cspsych.psu.cas.cz/archiv.php?from=143&to=149&what=2/2001>
25. <http://www.financninoviny.cz/view-id.php4?vid=9695>
26. <http://knihovna.adam.cz/ekon99/maenez.htm>
27. <http://www.kdu.cz/Evropa/els-unie.htm>
28. <http://miras.wz.cz/seminarky/makroekonomie08-nezamestnanost.php>
29. <http://www.nrzp.cz/doc/stockholm.doc>
30. <http://www.novy-jicin.cz/nj/zpravodaj/2001/Noviny3/EU.html>
31. <http://oko.clever.cz/~gk/texty/zsv/nezamestnanost.html>